

SUPPLERENDE OPLYSNINGER

Jeg hører til de få arkitekter i Danmark der i teori og praksis har beskæftiget sig lige meget med restaurering af historisk arkitektur og opførelse af moderne arkitektur. Det gælder kategorierne hver for sig, men også når de som gammelt og nyt mødes ved tilbygning eller restaurering. Se kopi af interview i ARKITEKTUR nr.1 1994 af Kim Dirckinck-Holmfeldt.

Progressiv eller reaktionær

Jeg begyndte som ung progressiv arkitekt på Vilhelm Lauritzens moderne tegnestue med spændende nybyggerier. Tre år senere, hos professor Mogens Koch vakte min interesse også for den historiske arkitektur og dens eksistens. De to fagligt forskellige miljøer blev dengang opfattet som udtryk for to kontrasterende holdninger, *progressiv* og *reaktionær*, noget unge arkitekter forholdt sig til i deres karrierevalg. For mig blev paradokset en provokation, som førte til den erkendelse, at fortidig og fremtidig arkitektur netop hører sammen, betinget af deres nære placering på hver sin side af nutiden, der, inkluderende mig som et korttidspunkt, bevæger sig frem ad en uendelig lang tidlinie.

Jeg har således gennem et langt tegnestuefællesskab med min kone været heldig at arbejde både med gammelt og nyt, halvt af hvert, i såvel teori som praksis. Det har resulteret i mange spændende opgaver i ind- og udland, både i den lille skala som f.eks. nye elarmaturer og nyt kororgel i Trinitatis Kirke, og i den større skala med nye huse i gamle bymiljøer som sognehusene ved Trinitatis Kirke og St. Pouls Kirke Århus. I samme genre har jeg i de senere år fungeret som konsulent for Exners Tegnestue ved opførelse af nye bebyggelser i gamle miljøer som kontorhus på Banegårdspladsen og butiksarkade (ARKITEKTUR nr.1 2006) på Bruuns Bro i Århus (ikke at sammenblende med Bruuns Galleri), samt lignende nybyggerier i historiske kvarterer i udlandet: Amsterdam, Antwerpen og Marstricht. Som kombineret restaurering og tilbygning af nyt, kan nævnes Kreutzherrenklosteret i Ter Apel, Holland - en problematik som Koldinghus. Som eksempel på at interessen også kan omfatte en endnu større skala kan nævnes engagementet i Århus for at genskabe kontakten mellem det historiske centrale byområde og havn og bugt.

Arkitektskolen

Jeg var med til at starte den nye arkitektskole i Århus for 40 år siden. Og opbyggede her Afdelingen for Restaurering, By- og Bygningspleje, som blev velfungerende og godt besøgt også af udenlandske studerende og forelæsere. I indland og udland kendt for sin faglige indsats og dimittering af dygtige arkitekter.

I min teoretiske og konkrete beskæftigelse med bevaringsværdige bygninger har fremført en systematik og terminologi, der afklarer og definerer en (såkaldt historisk) bygnings typiske livsforløb, hvori også bør inddrages dens skiftende tilstand fra den blev skabt, påvirket af mennesker, klima og ulykker, til dens forfald og udslettelse.

Herved konstaterer man at enhver bygnings væren realiseres gennem et kontinuert historisk procesforløb, ofte af meget længere varighed end menneskets, som præger bygningen på godt og ondt. Det er ikke mindst dette lange ofte begivenhedsrige liv, der berettiger at kalde en bygning *historisk*, en tilstand som giver den *fortælleverdi* og gør den *autentisk*, levende og spændende. Jeg erfarede efterhånden, at denne faktuelle

historiske proces opleves særlig inciterende, når man som arkitekt beskæftiger sig med arkitektur på begge sider af nutids-punktet – i praksis bygningsbevaring og nybyggeri.

Det er vigtigt at forstå, at enhver bygning gennemløber et procesforløb, hvor alle faser hører med til bygningens historie. Derved dokumenterer bygningen selv, at den er historisk. Bygningen beretter i facader og murværk sin historie, måske dramatisk som Koldinghus. Man kan sige at bygningen har *fortælleverdi*. Og man forstår, at begrebet *historisk bygning* ikke kun er knyttet til en særlig fornem stil, alder, eller begivenhed, der fastholder den til et bestemt tidspunkt. Alle bygninger er således historiske – men ikke lige bevaringsværdige.

Koldinghus

Genopbygningen fremstår i dag som et internationalt kendt resultat af en logisk, klar og fagligt anderledes indsats. Det interessante ved Koldinghus er, foruden den spændende arkitektoniske oplevelse, at ruinen stadig er intakt og derved fremviser sin lange historie om mange kongers forskellige Koldinghus. Selve ruinen – efter branden 1808 - er i princippet urørt af vort nye indgreb, som er reversibelt. Dvs. alle tilføjelser og nye konstruktioner kan fjernes uden at have skadet ruinen. Koldinghus fremstår internationalt på højde med Carlo Scarpas museum, Castelvecchio i Verona i Italien og Sverre Fehns Bispegård i Hamar i Norge. Resultatet som det fremstår i dag med sit nye princip, sin arkitektoniske formgivning og detaljering har bragt mig vidt omkring som forelæser og rådgiver i Europa og USA, og bidraget til anerkendelse som æresmedlem af The American Institute of Architects.

Kirker

Jeg har sammen med Inger bygget 13 kirker. Den første Sct Clemens Kirke, Randers, fik en meget smuk placering i et parklandskab, højt hævet, med udsigt bag alteret ud over Gudenådal. Projektet rejste hos os selv flere spørgsmål om den danske kirkebygningens ophav og historie. En problematik som er indgået i mange af vore rejser, undersøgelser og studier. Resultatet gav et inspirerende kendskab til kirkearkitekturens baggrund og udviklingsforløb: kejserkultens rum, den romersk katolske basilika, den græsk katolske kuppelkirke, den protestantiske prædikekirke og Det Andet Vatikankoncils fornyelser 1963. En spændende udvikling af vor kulturarv, som har påvirket os i vore egne nye kirker at skabe et enkelt, stærkt rum, der undersøger menighedens og præstens fællesskab om dåb, nadver og prædiken, et poetisk rum understreget af et særligt indfaldende dagslys.

Om at rejse langsomt

Jeg har rejst meget i og udenfor Europa – ofte med fly! Men foretrækker den langsomme intensivt givende rejseformer. Det begyndte i 50'erne og 60'erne med successive vandringer sammen med min kone fra Skagen og syd på langs Vestkysten. Her oplevede vi sammenhængen mellem barsk natur og enkel arkitektur i deres næsten umærkelige skift fra egn til egn. Vi besluttede at sådan ville vi successivt efterhånden opdage Europa og andre kontinenter. Herved blev især to rejser vigtige baser for vor forståelse af dansk kultur. Første rejse, Vesteuropa 1958, blev en fortsættelse i bil fra Sønderjylland gennem Holland og Belgien, via Paris videre langs Rhonefloden til Middelhavet, tilbage gennem Vesttyskland. Rejsetid to måneder. Rejsemetoden var at følge relevante vandveje og geografiske landskaber ad hvilke kulturstrømmene kunne

konstateres fra Middelhavsområdet til Danmark. Og ved selvsyn fra sted til sted at se arkitekturens sammenhæng og udvikling. Den anden rejse forløb i 1978 efter samme princip og tid, fra Skåne, Østersøen, gennem Østeuropa langs de østeuropæiske flodsystemer til Istanbul, med hjemrejse gennem Balkan og Østtyskland. At følge de russiske flodsystemer var ikke tilladt. Begge rejser skete om efteråret, i bil og over to måneder. Den daglige kørsel var så minimal, 150 km, at det gav en følelse af næsten at være 'på stedet'. Turisterne var få. Befolkningen sig selv og 'hjemme', i gang med høst og andre forberedelser til vinteren.

Stille og roligt kunne vi gennem arkitektur, billedkunst og inventar, registrere de forskellige konfessioners og kulturers større eller mindre tilstedeværelse med anelser af overgange og opblandinger - også i meget afsides egne. Studierne knyttede sig især til kirker, klostre og forsvarsanlæg. Ikke sjældent kunne man i samme by finde både katolske, ortodokse og muslimske kultbygninger. På visse lokaliteter endog protestantiske kirker. I Rumænien oplevede vi nogle meget interessante cirkulære forsvarsanlæg med en kirke i midten, omgivet af en enorm høj ringmur med små boliger tømret fast højt oppe på indersiden af muren. Anlægget hørte til en 700 årig tysk menighed, som brugte det som tilflugtssted, når osmanerne drog hærgende forbi.

Vort feriehus

Vi har et feriehus ved Vestkysten, et over 100 år gammelt landbrugs- og fiskerhus, barskt beliggende 600 m fra havstokken. Krumstedet har før os haft et dramatisk liv med slid, mange børn, faderen druknede på havet, en svigersøn overtog forplejningen, foretog ombygninger og udvidelser. Men stadigt ringere eksistensvilkår førte til at stedet affolkedes og bygningerne forfaldt. Et års tid efter vor overtagelse væltede staldens vestgavl og sydfacade i en julestorm. I mange år var det afsides liggende samfund uden el og vand. Gennem 40 år er huset successivt blevet forbedret efter traditionelle metoder: pandeplader på tage og gavl, teglgulve på sand, brændeovne og åbne ildsteder. Det har stadig sin egen charmerende robuste identitet, som ikke mindst i vinterens mørke, under stormes buldren og med ild i pejse og brændeovne er blevet elsket af alle generationer.

Århus d. 07.03.2006

Johannes Exner